

Kihívások a mangalica ágazatban – jelen és jövő

Pocsai Krisztina

Debreceni Egyetem Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar,
Gazdaságelemzési-módszertani és Alkalmazott Informatikai Intézet, Debrecen
pocsaik@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A mangalica vertikum számos változáson ment keresztül az elmúlt néhány évtizedben. A megnövekedett külföldi piaci kereslet és a hazai fogyasztói igények változása miatt újra növekvő tendenciát mutat az állományi és a termelői létszám. Az Európai Unióhoz történt csatlakozásunkkal egy erőteljes növekedés kezdődött a 2005-ben indult őshonos állatok támogatására irányuló célprogramnak köszönhetően. Ezt a felendülést a 2007. évi aszálykár által előidézett drasztikus takarmányár növekedése mellett a pénzügyi és gazdasági világválság fogta vissza. A 2010-ben újra megnyitott pályázati keret növelte a tartási kedvet és a mangalica létszám ismét emelkedni kezdett. A 2011. évi átlagos üzemi méret (58 koca/gazdaság) alapján megállapítható, hogy uniós csatlakozásunk után a közepes méretű üzemek erősödtek meg. Az állomány területi koncentrációjának meghatározásához a 2000–2011. évi mangalica kocalétszám adatokat vizsgáltam. Az állomány területi eloszlását tekintve a vizsgált időszak minden évében közepes a koncentráció mértéke, kivéve 2004–2007 közötti éveket, amikor a Herfindahl-Hirschman mutató (HHI) értéke alacsony fokú koncentrációra utal. Ennek oka, hogy az őshonos állatok támogatásával számos gazdálkodó kezdett el mangalica sertéstartással foglalkozni Magyarországon több pontján. A 2000. évtől végbement fejlődés ellenére számos problémával küzd az ágazat. A tanulmány célja egy átfogó problémaelemzés és egy célstruktúra kialakításával cselekvési terv megfogalmazása a problémák megoldására. A stratégiai elemzés során alkalmazott módszertanra építve az ágazat SWOT-mátrixának értékeléséből és a Mangalicatenyésztők Országos Egyesületének vezetőivel történt szakmai beszélgetésekből készült el az ágazati probléma- és célfa. Megállapítottam, hogy az ágazat központi problémája az eredetigazolás nélküli mangalica termékek értékesítése a magyar piacon. Ennek közvetlen oka a hízóigazolás kikérésének elmulasztása az egyesülettől, így jelenhet meg nem mangalica termék mangalica termékként a piacon. A problémák megoldására különböző javaslatok kerültek megfogalmazásra a célstruktúrában. Az elemzés hasznos lehet a mangalica ágazat döntéshozói számára a hosszú távú stratégiai tervek kialakításában, a termékpálya szereplők hatékonyabb együttműködése érdekében.

Kulcsszavak: mangalica sertés, stratégiai elemzés, problémafa, célstruktúra, területi koncentráció

SUMMARY

The Hungarian mangalica pig sector has experienced numerous structural changes in the past few decades. The increased demand in the foreign markets for the mangalica pork, changes in the domestic consumer perceptions have increase the number of sows and breeders. After the European Union's accession started a significant growth in the sector, which was due to the target programme from the year of 2005 for the keeping of animals representing high genetic value, as the breed is indigenous. From 2008 continuous decline can be observed. The main reason for the decrease was the drastic growth of feed costs because of the drought damage in 2007, and the global economic crisis. Since 2010, a further period of supports has been in place, it extends the willingness to keep mangalica pigs and the number of sows continuously increasing. On the basis of the average farm size (58 sows/farm) in 2011 it can be stated, that after our EU's accession the medium-sized farms became stronger. To evaluate the geographic concentration of the mangalica livestock it was analysed the data of sow number among the years of 2000 and 2011. The geographic concentration of mangalica stock has a medium value over each year under the survey period, except the years of 2004–2007, when the values of Herfindahl-Hirschman index (HHI) have low degrees. Due to the subvention period of indigenous breeds it was established more mangalica farms in different parts of Hungary. Despite of the growth since 2000, numerous problems are in the segment. The aim of the study is to find out the sectoral problems, which are completed with the objectives tree and draw up the main activities to solve the problems. After estimating the SWOT-matrix according to the methodology of the strategic analysis and the discussions with the secretary of National Association of Mangalica Breeders is prepared the sectoral problem- and objectives tree. The core problem of the mangalica sector is that the origin of mangalica products are not certified in the domestic markets. The reason of it is that the breeders don't request the certificates of fattening pigs, so it can appear not real mangalica product on the markets as mangalica. To solve the problems it is drawn up different suggestions in the objectives tree. This analysis is an useful tool for the decision makers in the mangalica sector to evolve strategic plans on behalf of the efficient cooperations among chain actors.

Keywords: mangalica pig, strategic analysis, problem-tree, objectives tree, geographic concentration

BEVEZETÉS

Magyarország agrárvertikumában még mindig komoly szerepet játszik az állattenyésztés és azon belül a sertésenyésztés. Állatállományunk uniós csatlakozásunk óta jelentősen csökkent, a sertés esetében pedig drasztikus mértékben (Szabó et al., 2009; Nagy et al., 2010; KSH, 2012a). A 2004 előtti években a KSH adatai alapján közel 5 millió sertésünk volt, jelenleg pedig 2,9 millióra tehető ez az érték (KSH, 2012b). A magyar-

országi mangalica ágazat különleges szegmensét képezi az állattenyésztésünknek, hiszen őshonos állatként nagyon fontos a fajta megőrzése és a tenyésztésben tartása. Ugyanakkor gazdasági szerepe is nő a hazai és elsősorban a külföldi piaci lehetőségek bővülésével. A magyar állattenyésztés versenyképessége a nemzetközi piacon nagy változásokon ment keresztül az elmúlt években nagyrészt uniós csatlakozásunknak köszönhetően. Az elavult technológia, az alacsony természetes mutatók, a magas önköltségek, alacsony piaci árak, a szer-

ződéses kapcsolatok hiánya és az uniós követelményeknek való meg nem felelés többek között a magyar mezőgazdaságra jellemző versenyhátrányt okozó tényezők (Popp és Nyárs, 2009; Udovecz et al., 2009). A mangalica esetében versenyképességről beszélni nehéz feladat nemzeti vagy akár nemzetközi szinten, ugyanis őshonos sertésről lévén szó, valódi törzsállománnyal csak Magyarország rendelkezik – bár a tenyésztők számos európai és tengerentúli országból is jelentkeznek –, ami monopolhelyzetet teremt, így az EU-ban a mangalicának nincs vetélytársa (Szakály et al., 2009). Ennek ellenére indokolt megvizsgálni, hogy egy kis volumenű szegmens milyen problémákkal küzd, esetleg egy nagyobb húzóágazathoz hasonló tényezők játszanak-e szerepet működésében.

A mangalica vertikum jelenleg három lábon áll. A kisüzemek magas száma a teljes állomány csak elenyésző részét képviselik. E gazdálkodók a biogazdálkodásnak, a falusi turizmusnak köszönhetően kiemelkedő társadalmi szerepet játszanak, ami jelentős potenciált jelenthet a magyar gazdaság számára. A közepes méretű üzemek jellemzően 30–100 kocával a saját fogyasztás mellett piaci értékesítésre is tudnak termelni, sőt a hazai árutermelés mellett fontos szerepet töltenek be a génmegőrzésben. A 4–5 nagytermelő az összes hízóigazolás mintegy 80 százalékával rendelkezik, elsősorban élelmiszerláncoknak és külföldi piacokra termelnek nagy mennyiségben és standard minőségben. Ennek a három szereplői körnek az összefogására van szükség, hogy a kis-, a közepes- és a nagyüzemek egyaránt hatékonyan tudjanak együttműködni. A kis- és közepes méretű gazdaságok főleg tisztavérű mangalicát tenyésztnek/hizlalnak. Extenzív vagy fél-intenzív tartás mellett nem képesek ellátni a külföldi piacokat sem megfelelő mennyiségben, sem minőségben. Ezzel szemben a nagyüzemekben a keresztezett mangalicával (Mangalica x Duroc) valóban a külföldi vevői igényeket szolgálják ki megfelelő mennyiséggel és standard minőséggel. A Duroc sertéssel keresztezett mangalica elfogadott a hazai és külföldi piacokon számos előnyös tulajdonság miatt. A kedvezőbb szaporaság és növekedési erély mellett a feldolgozóknak is szüksége van a hibrid mangalicára, mert a vágóhídi technológia nem lenne képes a nagy mennyiségű zsír feldolgozására, illetve keresztezett állatból egyes termékek jobb minőségben állíthatók elő.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A területi koncentráció a Herfindahl-Hirschman mutatóval (HHI) került kiszámításra a 2000–2011 közötti évek kocalétszám-adatai alapján. Ehhez az egyes években rendelkezésre álló településszintű adatok megyei szinten történő aggregálására volt szükség.

A tanulmány a mangalica ágazat leírásának stratégiai szemléletű megközelítését, az ágazat főbb problémáinak feltárását is célul tűzte ki a stratégiai vizsgálatok során alkalmazott SWOT analízis, probléma- és célfa elemzés segítségével. Az ágazat SWOT mátrixát is bemutató több tanulmány (Török, 2011; Szakály et al., 2009; Bánáti és Várkonyi, 2009) felhasználásával és kiegészítve a Mangalicatenyésztők Országos Egyesületének vezetőségével folytatott szakmai párbeszédével került elkészítésre a problémafa és célstruktúra.

A problémák feltárásában és azok elemzésében a célcsoportok főbb gondjait azonosítva határozzuk meg a problémák közötti ok-okozati összefüggéseket. Az egyes problémákat nem általánosan, hanem konkrétan fogalmazzuk meg és az ok-okozati kapcsolatok alapján egymás alá, fölé vagy mellé helyezjük. Így alakul ki a tulajdonképpeni fa struktúra, ami központi problémává és az abból eredeztethető következményekké alakul (D’Haese et al., 1998; Nábrádi és Szöllösi, 2008). Ezzel logikai rendbe sorolhatjuk a problémákat és az okokat. Kiemelve a fő okot a problémafa struktúra körvonalazza a megoldás felé vezető célkitűzéseket is (Cserpes, 2011). A célok elemzése a jövőbeli helyzetet vázolja fel, amit a problémák célokká történő átfogalmazásával érhetünk el. Ezáltal készíthető el a célkitűzéseket és a célok megvalósításához szükséges teendőket leíró célstruktúra. Ezzel a stratégiai elemzéssel a feltárt problémák és a célkitűzések összhangja valósítható meg (MDF, 2005).

EREDMÉNYEK

Általános ágazati leírás

A mangalica ágazat számos változáson ment keresztül az elmúlt néhány évtizedben. 1990-ben a mindössze 200 egyed számú állomány csaknem a kihalás szélére került sertés iránt a hirtelen megnőtt spanyol igény a mangalica állomány növekedését okozta (Magyar, 2005; Tóth, 2009). Így az állomány az ezredfordulót követő mintegy 1500 darabos kocalétszámról a 2007. évre 9 200 kocát meghaladó tenyészállományi létszámmal és 184 termelővel tetőzött. Ez a kocalétszám évi 60–80 ezer mangalica vágósertést eredményezett. A piaci kereslet növekedése nem volt arányos a tenyészállomány létszám gyarapodásával. A túlkínálat ugyanis csökkentette a piaci árakat, ezzel párhuzamosan a jövedelmezőséget és termelési kedvet. Ezt mutatja, hogy 2011-ben 109 regisztrált termelő és csaknem 6400 koca közel 46 000 vágósertést tudott előállítani (MOE, 2012a). Mivel a mangalica Magyarországon őshonos állat, így fontos szempont annak védelme, génmegőrzése, tenyésztésének, tartásának ösztönzése. A mangalica ágazat szakmai érdekképviseletét és a tenyésztői munka koordinálását a Mangalicatenyésztők Országos Egyesülete (MOE) fogja össze. Az Egyesület folyamatosan dolgozik a fajta genetikai védelmén, az állomány fejlesztésén és a génmegőrzés-árutermelés összhangjának megteremtésén, valamint lobbizik az egyesületi tagok állami támogatásának növelése érdekében.

Uniós csatlakozásunk után számos pályázati pénzügyi keret vált elérhetővé a mangalica sertéstartó gazdák számára, mert ebben az őshonos állatfajták is helyet kaptak. 2005-től hirtelen megnőtt a tenyészállomány az őshonos és magas genetikai értéket képviselő állatok tartását támogató célprogramnak köszönhetően (FVM, 2004). A támogatás 2005–2009 közötti évekre vonatkozott, ennek ellenére 2008 és 2009 között 35%-kal csökkent az állomány létszáma. Ez egyrészt a 2007. évi aszálykár által előidézett növekvő takarmányköltségekre, másrészt a gazdasági és pénzügyi világválságra vezethető vissza (Kovács és Balogh, 2011). Számos állattartó tevékenysége megszüntetésére kényszerült, így felszámolta az állatállományát. A kukorica és a bú-

za tonnánkénti termelői ára ebben az időszakban megközelítette a 60 000 Ft-ot, amit az abrakfogyasztó seretés, különösen a mangalica termelői árában nem lehetett érvényesíteni, mert azt a piac nem fizette meg.

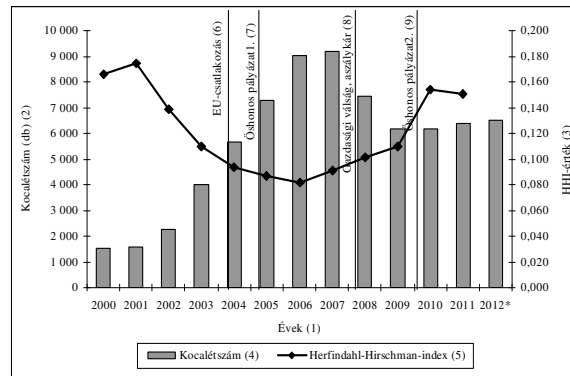
A mangalica génállományának megőrzésében jelentős szerepe van a védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzésére nyújtott támogatásnak, ami 2010–2014 közötti évekre vonatkozik a fajta fenntartásának érdekében. A pályázat benyújtásának feltétele, hogy a kérelmező legalább tíz, a tárgyév január 1-jén 9 hónapos kort betöltött, fajtatiszta, nőivarú egyeddel és elismert tenyésztőszervezeti igazolással rendelkezzen (FVM, 2010). Az újabb támogatás hatására nem csökkent tovább az állomány és a mangalicatartók több mint fele vállalta azt is, hogy 2014 végére 50%-kal növeli saját állományi létszámát az ágazatban rejlő piaci lehetőségek és az évente igénybe vehető 40 000 Ft-os kocánkénti pénzbeli hozzájárulás miatt.

A támogatások az üzemméret alakulására is hatással voltak. Mindkét pályázati ciklus kezdetén 50 fölé emelkedett a gazdaságonkénti átlagos kocalétszám az uniós csatlakozásunkat megelőző 30 körüli létszámmal szemben, habár 2007–2010 között ez az érték visszaesett. Ez azt jelenti, hogy uniós csatlakozásunk után a közepes méretű üzemek erősödtek meg a kis- és nagyüzemi mangalicatartók rovására. Ennek oka, hogy a mangalicát hobbi, vagy jövedelem-kiegészítés céljából tartó kisüzemeknek, a magas takarmányköltségek és értékesítési nehézségek miatt már nem érte meg folytatni ezt a tevékenységüket. A nagyüzemek esetében az aszály által előidézett magas takarmányárak, illetve a gazdasági és pénzügyi világválság hatására jelentkező likviditási problémák eredményezték a gazdaságok felszámolását. A közepes méretű üzemek a mangalica tartása mellett egyéb mezőgazdasági tevékenységet is folytattak, így meg tudták őrizni fizetőképességüket és gazdaságukat is.

A mangalica állomány területi eloszlását vizsgálva elmondható, hogy az összes kocalétszám mintegy 70%-a 5 megyében (Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyében) összpontosul. Ezen belül Hajdú-Bihar megye az összállomány közel 1/3-ával részesedik. Mindezek ellenére a területi koncentráció mérésére is alkalmas Herfindahl-Hirschman index (Juhász et al., 2004) alapján nem tekinthető koncentrálnak a mangalica állomány. A vizsgálat tárgyát képező 2000–2012 közötti évek koca állományi adatait elemezve csak az uniós csatlakozásunkat megelőzően (2004) és a gazdasági és pénzügyi válság magyarországi kirobbanását (2008) követő években volt közepes mértékű a területi koncentráció. Ezekben az években több megyében is kiegyenlített volt a mangalica létszáma. Ezzel szemben 2004 és 2007 között a mutató 0,1 alatti értéket mutatott, ami a koncentráció alacsony fokát jelzi (Nagy, 2009), amiben szerepe volt a támogatásoknak is, mert számos új gazdaság jött létre az ország minden területén. A 2007-ben bekövetkezett aszálykár által előidézett növekvő takarmányárak és a 2008. évben Magyarországot is elérte gazdasági és pénzügyi válság a gazdaságok egy részét tönkretette, főleg azokban a megyékben, ahol korábban nem foglalkoztak mangalicatartással. Ezek az okok vezettek a területi koncentrá-

ció mutatójának növekedéséhez a 2007 utáni években. A 2010. évet követően 2011-ben a HHI mutató értéke nem nőtt tovább az őshonos állatokat támogató pályázati ciklus hatására sem (1. ábra). Látható, hogy a kocalétszám növekedésével vagy csökkenésével ellentétben változott a HHI értéke a vizsgált időszak éveiben. Megállapítható a 2004–2010 évek tapasztalatai alapján, hogy egy újabb támogatás nem jelent olyan ösztönzést a termelők számára, ami a termelői létszámban és ezzel együtt az állományi létszámban az uniós csatlakozáshoz hasonló jelentős mértékű növekedést produkálna.

1. ábra: A mangalica kocalétszám változása és a területi koncentrációt mérő Herfindahl-Hirschman index alakulása az ezredfordulót követően

*: becsült adat 2012. évre

Figure 1: The change of mangalica sow number and the values of geographic concentration index, the Herfindahl-Hirschman index after the years of millennium

Years(1), Number of sows (head)(2), Values of HHI(3), Number of sows(4), Herfindahl-Hirschman-index(5), EU's accession(6), Supporting period of native breeds I(7), Economic crisis, drought damage(8), Supporting period of native breeds 2(9), *: estimated item to 2012

A mangalica ellátási lánc alapvetően 3 fő integrációra épül. A 4–5 nagytermelő (500–700 koca/gazdaság) az összes kocalétszám közel 1/3-ával rendelkezik és a vágóállat kibocsátásnak mintegy 40%-át adja. A vágást, feldolgozást és a végtermék előállítását a Pick-Szeged Zrt. és a Surjány-Hús Kft. végzi 75–25%-os arányban. E vágóhidakról évi mintegy 2000 tonna csontos comb, lapocka és karaj kerül kivitelre Spanyolországba, ahol e húsrészekből a világhírű Serrano sonkát állítják elő. Japánba évente 300 tonna karajt és szűzpecsenyét exportálnak. Magyarországon elsősorban a feldolgozott termékek (szalámi, kolbász, szalonna, zsír, töpörtyű) kerülnek értékesítésre a nagyobb kereskedelmi láncokon keresztül (Tesco, Auchan, Spar).

A közepes méretű termelők (30–100 koca/gazdaság) az összes mangalica kocalétszám 18%-ával rendelkeznek és az összes vágósertés 20%-át birtokolják. A vágást és feldolgozást több kisebb-nagyobb vállalat végzi (Balaton-Hús Kft., Lac-Hús Kft., Mangary Kft., Maros-Hús Kft., Palatin Kft., Pásztor-Hús Kft., PIMI 2000 Kft., Szilvashús Kft), amelyek kisebb áruházláncok, hentesboltok számára is értékesítenek.

A kisüzemi mangalicatartóknál (10–30 koca/gazdaság) az összes állomány közel fele található, ahol a vágósertés kibocsátása megegyezik a nagyüzemiével. A legtöbb kistermelő külterjes gazdálkodást végez, ami megnöveli a hizlalási időt, ezért az alacsonyabb természetes mutatók kevésbé hatékony termelést eredményeznek. Ez az oka annak, hogy a kistermelőknél kocánként mindössze 6 malac születik évente, szemben a nagyüzemi 9,25 malac/koca átlagos értékkel. A mangalica termékek népszerűsítésére az ország több pontján, évi több alkalommal megrendezett fesztiválok, kiállítások adnak helyet, ahol a kistermelők is szervezett keretek között értékesíthetik saját készítésű termékeiket.

Az ágazat problémáinak feltárása

A magyarországi mangalica ágazat fő problémája a hazai piacokon fellelhető eredetigazolás nélküli mangalica termékek megjelenése (2. ábra). Az ágazat problémája szerint ez alapvetően két problémára vezethető vissza. Egyrészt arra, hogy nagyon sokan a modern sertésből készült termékeket mangalicaként adják el, ami közvetve a magyar mezőgazdaság egészére jellemző információ- és adatszolgáltatás hiányának eredménye. Másrészt arra, hogy a termelők egy része nem igényli az Egyesülettől a származást is igazoló hizóigazolást. Ezek mellett a magas közterhek, adók és járulékok miatt Magyarországon „virágzik” a feketegazdaság, mert azok a gazdákat nehéz pénzügyi helyzetbe sodorják. Mivel semmilyen uniós szabályozás nem

tiltja a hazai, háztáji sertésvágást és feldolgozást, ezért főleg a kistermelők gyakran a hizóigazolás kikérése nélkül, a magas adó befizetését elkerülve illegálisan értékesítik termékeiket, hizósertéseiket. Gyakori eset, hogy a termelők ismeretlen, származási igazolással nem rendelkező állatokat szaporítanak, hizlalnak. Az alacsony termelői árak miatt a termelők nyomott áron adják el hizóikat a felvásárlóknak, ezért feldolgozva, magasabb hozzáadott értékkel értékesítik termékeiket. A mangalica termékek különleges ízzel és magas élvezeti értékkel rendelkeznek, melyeket eredetigazolás nélkül forgalmazva a fogyasztói bizalom csökkenését eredményezve a fogyasztás visszaeséséhez és más gazdasági és társadalmi problémákhoz vezet.

Annak ellenére, hogy a vertikumban több integráció is működik, a kis- és közepes méretű gazdaságok kiszolgáltatottá válnak a felvásárlóknak, illetve a szerződések hiánya miatt bizonytalan helyzetbe kerülnek a termelők és ez tovább növeli a feketegazdaság jelenlétét. Az Egyesület sokat dolgozik azon, hogy mindhárom üzemméret-kategória működése hatékony legyen, a külföldi piaci lehetőségek kihasználásával és a fejlesztés ösztönzésével. A termékpálya szereplők közötti összhang fontos szempont a szegmens hosszú távú működéséhez. A termelői oldalhoz hasonlóan a vágóhidak, feldolgozók is 3 üzemméretre tagolódnak. Habár a mangalica vágása, feldolgozása nem igényel különleges technológiát, a nagy kapacitású feldolgozók számára elengedhetetlen a folyamatos beszállított volumen és standard minőség. Ezt az elvárást ma Magyarországon csak a nagyüzemek képesek teljesíteni. A

2. ábra: A mangalica ágazat problémafája

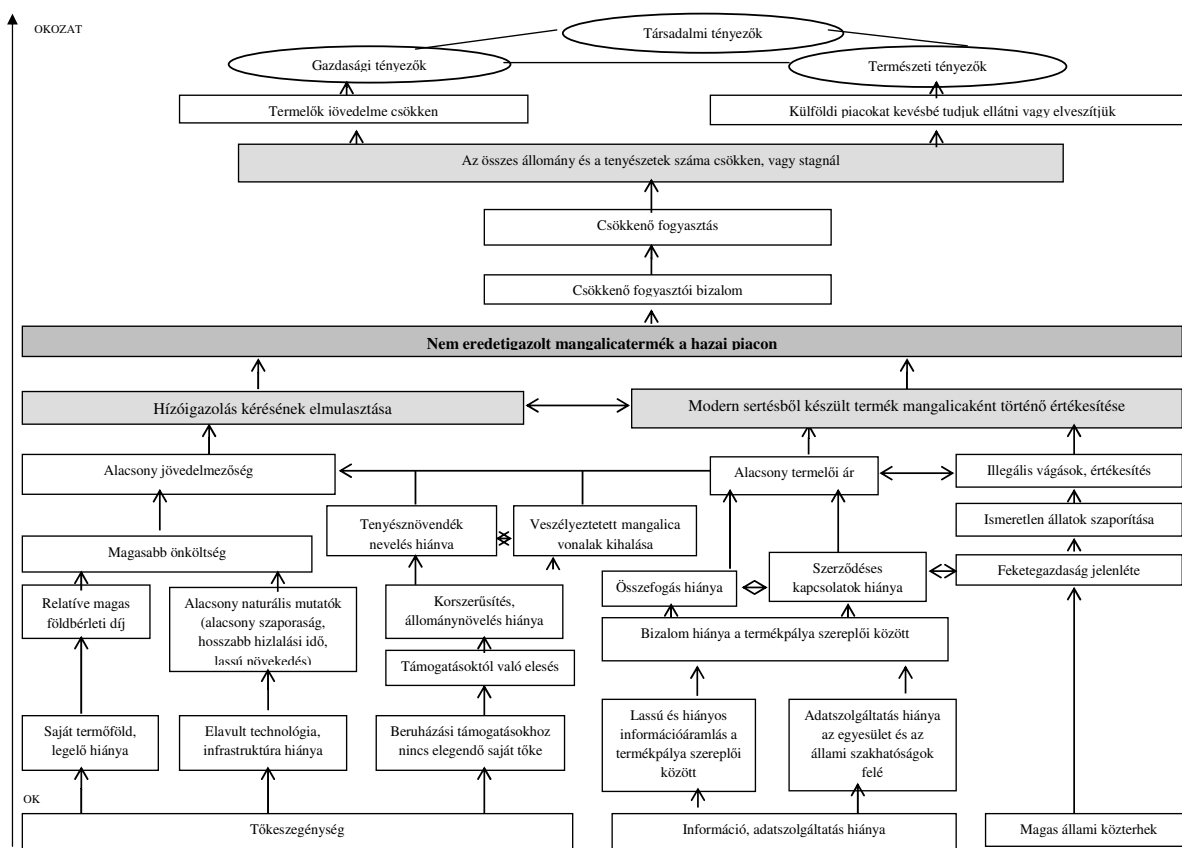

Figure 2: Problem tree of mangalitz segment

nagyüzemi mangalicatartók kapcsolatban állnak a nagyobb feldolgozókkal, ismerik a piaci keresletet és ennek megfelelően ütemezik termelésüket. Ez azonban nem jellemző a kis- és közepes méretű termelőkre. Rajtuk az összefogás segíthetne, hogy együttműködve, szervezett keretek között megismerjék a vágóhidak, feldolgozók elvárásait. A termelői szerveződések létrehozásával a felvásárlók felkészülnének a mangalica vágóállatok fogadására, így a termelők nem lennének egyenként kiszolgáltatva a felvásárlóknak, és a felvásárlási árakat is a hosszabb távú megállapodásoknak megfelelően alakíthatnák ki. A termelők gyakran nem kérnek az Egyesülettől hízóigazolást, sőt a tendencia szerint évről évre csökken az Egyesület által kiadott hízóigazolások száma. Ez nem jelenti még a hízókibocsátás csökkentését, ugyanis a mangalica hízók száma az elmúlt években stagnált, mert a pénzügyi és gazdasági válság következtében több termelő is felhagyott a mangalica tartásával. A támogatásoknak és a mangalica hazai és nemzetközi imázsának köszönhetően az állomány és a tenyésztői létszám növekedése figyelhető meg.

Annak ellenére, hogy az Egyesület összefogja a hazai tenyésztőket, koordinálja a tenyésztői munkát, az adatszolgáltatási fegyverem a termelők részéről nem tekinthető kielégítőnek, ezzel veszélyeztetik a támogatások elnyerését, így a korszerűsítés lehetőségét, állomány-növelést. További probléma, hogy tőkeszegénység jellemzi a tenyészkanok és tenyész kocák nevelését a tagoknál, ami tenyészállatokból országos hiányt okoz. A génmegőrzés szempontjából kiemelten kezelik azokat a mangalica vonalakat, amelyek létszámukból adódóan a kihalás szélére kerültek. A ma élő vonalak száma 27 (268 kan), ezzel szemben az 1950-es években még 56 db vonal létezett (MOE, 2012b). Ezeket a vonalakat a genetikai értékük miatt fontos fenntartani. A mangalica génmegőrzése az Egyesület által koordi-

nált központi kantelepen történik. Erről a kantelepről elsőként a kihalás szélén álló kan vonalakat helyezik ki a termelőkhöz, illetve a tőlük származó utódkanokat a központi kantelepen tenyészkanoként nevelik fel.

Problémát jelent továbbá, hogy a fialások száma nagyon alacsony. A kocáknak átlagosan 15%-a inaktív állapotban van állategészségügyi illetve szaporodás-biológiai problémák miatt. Az évente egyszer fialó kocák száma magas, ami a kisméretű üzemek mintegy 30–40 %-ában jellemző és csak a legnagyobb üzemekben törekszenek a kocák évente kétszeri fialtatására.

A magyarországi modern sertéstartáshoz hasonlóan a mangalicatartást is számos negatív hatás sújtja. Ezek a hazai tőkehiányra visszavezethető elavult technológia hatásaként is jelentkező alacsony termelési/naturális mutatók (alacsony szaporóság, nagyobb elhullási arány, hosszabb hizlalási idő, lassú növekedési ütem). A külföldi piaci igények kielégítésére Duroc kanokkal keresztezett mangalicát hizlalnak nagyüzemi tartásban a kedvezőbb húsminőség és a javuló naturális mutatók elérése érdekében.

A mangalica ágazat célstruktúrája

A problémafa összeállítását követően a rendszerezett problémák konkrétan megfogalmazott célokká, feladatokká alakíthatóak, melyeket az ágazat célstruktúráját képezik (3. ábra). Stratégiai célként fogalmazható meg, hogy mind a külföldi, mind a belföldi piacon eredetigazolt mangalica termékek kerüljenek a fogyasztókhoz. Ezek eléréséhez három specifikus cél került megfogalmazásra:

- A hízóigazolások kiadásának növelése az Egyesület részéről, a termelők ösztönzése az igazolások igénylésére,
- A fogyasztók megtévesztésének visszaszorításával mangalicából készült termékek kerülnek mangalica terméként eladásra,

3. ábra: A mangalica ágazat célstruktúrája

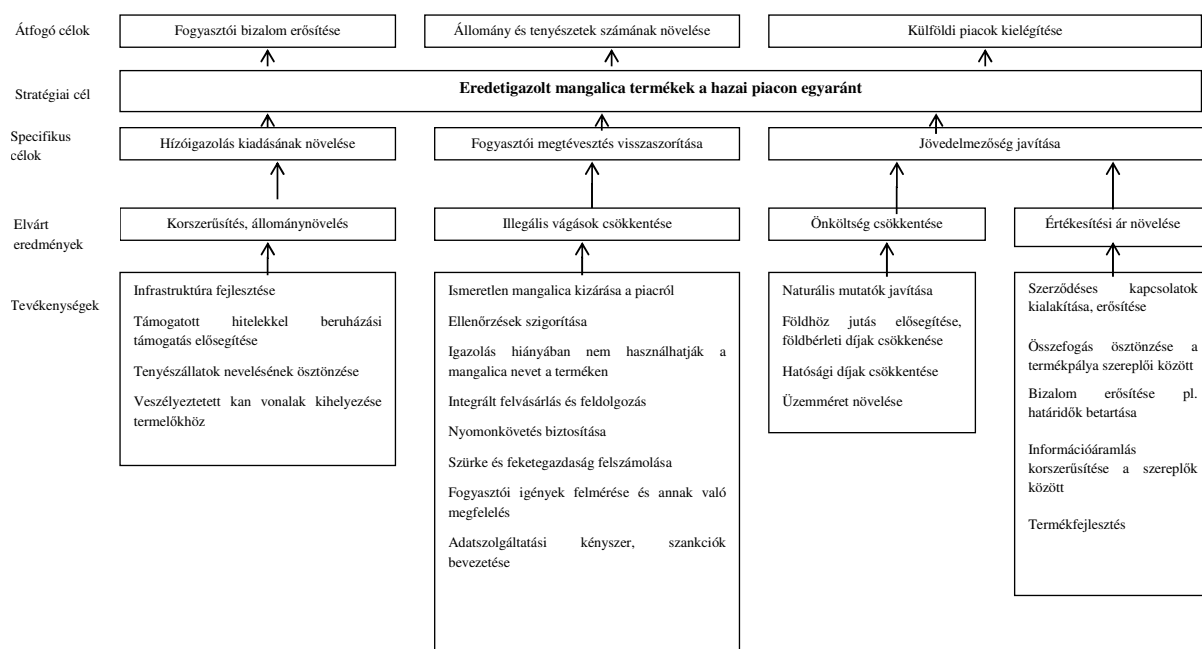

Figure 3: Objectives tree of mangalica segment

- Az ágazat jövedelmezőségének javítása az önköltségek csökkentésével és a felvásárlási árak növelésével.

Ezen specifikus célok megvalósulása esetén a fogyasztói bizalom erősödésével a magyarországi mangalica állomány és a -tenyészetek száma növelhető, így a növekvő külföldi piacokat is mindinkább ki tudjuk elégíteni.

Ennek megvalósulásához számos feladatot indokolt végrehajtani. Kiemelést érdemel, hogy ezeket a teendőket nem elégséges önmagukban elvégezni a meghatározott eredmény eléréséhez. Mivel ez az ágazat is – mint a mezőgazdaság minden szegmense – komplex rendszer, egyes feladatokat párhuzamosan, másokat külön-külön célszerű időben megvalósítani.

Ez a célstruktúra csak egy kisebb részét jelenti a problémák megoldásának, stratégiai kidolgozására is szükség van a döntéshozók részéről. Szigorúbb adatszolgáltatási fegyvellemmel, az ellenőrzések szigorításával, szankciók bevezetésével eredményesebb lehet az ágazat. Ugyanakkor a mangalicatartók szemléletét is indokolt megváltoztatni. Az ágazat ugyanis nem működhet hatékonyan a sertéshús piacán, ha a gazdák saját rövidtávú érdekeiket helyezik a középpontba és nem veszik figyelembe a hosszú távú fennmaradást garantáló állami és egyesületi szerepvállalást. A fenntartható mangalicatenyésztés tele van kihívásokkal, a problémák megoldására a felvázolt teendőket átgondoltan, cselekvési programokba foglalva valósíthatjuk meg.

KÖVETKEZTETÉSEK

A mangalica ágazat kihívásait, jelenlegi problémáit és jövőbeli koncepcióit vizsgáló helyzetfelmérés alap-

ján megállapítottam, hogy az ágazat központi problémája az eredetigazolás nélküli termékek megjelenése a hazai piacon. A felállított ok-okozati összefüggésekből kiderül, hogy ez alapvetően két okra vezethető vissza, nevezetesen a termelők részéről a hízóigazolások beszerzésének elmulasztására és a nem mangalicából készült termékek mangalicaként történt értékesítésére. E jelenségre számos magyarázat adnak, többek között az évek során felhalmozott tőkehiány, az adatszolgáltatási fegyvellem hiánya és a magas állami közteher. A feketegazdaság a mangalicaágazatban is a kiemelt problémák körébe tartozik, de a nagyarányú bizalomhiány és a szövetkezésre való hajlandóság hiánya nagyobb gondot jelent. Az eredetigazolás nélküli értékesítés következménye a fogyasztói bizalom csökkenése, illetve az állományi és a termelői létszám visszaesése, ami később jelentős gazdasági, társadalmi és környezeti veszélyeket rejt magában. A kiemelt problémákra fókuszálva stratégiai célkitűzésként a mangalica termékek igazolással való ellátása fogalmazható meg, melyhez specifikus célokként a hízóigazolások kiadásának növelése, a fogyasztói megtévesztés visszaszorítása és az ágazat jövedelmezőségének javítása került hozzárendelésre.

Annak ellenére, hogy számos hasonló problémával küzd a mangalica ágazat, mint a magyar mezőgazdaság bármely állattenyésztési szegmense, sajátosságát mutatja a központi probléma illetve ennek főbb okozói.

Egy ilyen jellegű ágazati elemzés nem elegendő a problémák megoldására, de alapul szolgálhat a döntéshozók és az ágazat szereplői számára a konkrét cselekvési programok kidolgozására és a hosszú távú stratégiai tervezés megvalósítására.

IRODALOM

- Bánáti, D.–Várkonyi, G. (2009): Mangalica pork chain in Hungary. [In: Trienekens, J. et al. (eds.) European pork chains: Diversity and quality challenges in consumer-oriented production and distribution.] Wageningen Academic Publishers. 145–156.
- Cserpes A. (2011): Marketing és menedzsment a közművelődésben. Zalaegerszeg. 154–157.
- D'Haese, M.–van Rooyen, J.–van Huylbroeck, G.–D'Haese, L. (1998): Problem-solving strategies for small-scale emerging commercial mango farmers in Venda. *Development Southern Africa*. 15. 3: 471–489.
- FVM (2004): 150/2004. (X. 12.) FVM rendelet a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a központi költségvetés, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap Garancia Részlege társfinanszírozásában megvalósuló agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes szabályairól. *Magyar Közlöny*. 146: 12011–12134.
- FVM (2010): 38/2010. (IV. 15.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a védett őshonos és a veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának tenyésztésben történő megőrzésére nyújtandó támogatások részletes feltételeiről. *Magyar Közlöny*. 54: 12822–12854.
- Juhász A.–Seres A.–Stauder M. (2004): A kereskedelmi koncentráció módszertana. *Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézet. Műhelytanulmányok*. Budapest. 48.
- Kovács S.–Balogh P. (2011): A hosszú emlékezet összehasonlító elemzése piaci sertésárak esetében. *Statistikai Szemle*. 89. 5: 521–544.
- KSH (2012a): Állatállomány. stADAT-táblák. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oma001.html
- KSH (2012b): Állatállomány. *Statistikai tükrök*. 6. 56: 1–5.
- Magyar K. (2005): A Mangalica, mint hungarikum. *Őstermelő, gazdálkodók lapja*. 9. 3: 78.
- MDF (2005): MDF Tool: Problem Tree Analysis. Ed: MDF Training and Consultancy. <http://www.toolkitsportdevelopment.org/html/resources/91/910EE48E-350A-47FB-953B-374221B375CE/03%20Problem%20tree%20analysis.pdf>
- MOE (2012a): Mangalicatenyésztők Országos Egyesülete. szóbeli közlés.
- MOE (2012b): Mangalicatenyésztők Országos Egyesülete. <http://www.mangalicatenyesztok.hu/genmegorzes.html>
- Nábrádi A.–Szöllősi L. (2008): A baromfiágazat versenyképességének helyreállítása. *Gazdálkodás*. 52. 5: 418–431.
- Nagy L.–Csipkés M.–Balogh P. (2010): Sertéstelepek hatékonyságvizsgálata DEA analízissel. VIII. Alkalmazott Informatika Konferencia. 2010. 01. 22. Kaposvári Egyetem. Kaposvár. Előadás.
- Nagy Zs. (2009): A magyar élelmiszer-gazdaság aggregált szintű külkereskedelmi teljesítménye az EU-csatlakozást követően. *Gazdálkodás*. 53. 6: 560–569.

- Popp J.–Nyárs L. (2009): A sertéshús-feldolgozás versenyképessége Magyarországon. *A hús*. 19. 1–2: 48–54.
- Szabó P.–Balogh P.–Kömlösi I.–Kusza Sz.–Bálint A.–Bíró T. (2009): Debreceni álláspont. A sertéstenyésztés jövőjéről. [In: Nagy J.–Jávor A. (szerk.) Debreceni álláspont az agrárium jelenéről, jövőjéről.] Magyar Mezőgazdaság Kft. Budapest. 325–346.
- Szakály Z.–Szente V.–Szigeti O.–Polereczki Zs. (2009): A magyar szürke szarvasmarha és a mangalica húsának és termékeinek fogyasztói megítélése. *A hús*. 19. 1–2: 37–43.
- Tóth P. (2009): Mangalica: egy ősi fajta új utakon. *Élelmiszer, Táplálkozás és Marketing*. 4. 1–2: 99.
- Török Á. (2011): Spanyolul tanul a magyar mangalica! *Gazdálkodás*. 55. 4: 412–420.
- Udovecz G.–Popp J.–Potori N. (2009). A magyar agrárgazdaság versenyhelyei és stratégiai dilemmái. *Gazdálkodás*. 53. 1: 2–15.

